

FTAXP 03.91

<https://doi.org/10.63051/kos.2024.3.158>

¹Ермекбаев А.А. *²Екибасова Ж.М. ³Ілияс Н.Қ.

^{1,3}Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

²Р.Б. Сүлейменов атындағы Шығыстану институты, Алматы, Қазақстан

E-mail: ¹adilbekea@gmail.com, ²zhadyrayekibassova@gmail.com, ³nuratkz01@gmail.com

ТҮРКИЯНЫҢ ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ ТАЛПЫНЫСТАРЫ: КЕДЕРГІЛЕР МЕН МҮМКІНДІКТЕР

Аңдатпа. Мақала Түркияның Орталық Азия аймағына ықпалын, ықпал ете білу мүмкіндіктерін және өзара ынтымақтастықтың басты кедергілері мен кері ықпал ету тұстарын анықтайды. Авторлар Түркияның Орталық Азия аймағындағы мүдделерінің негізін құрайтын тарихи, саяси және экономикалық факторларды саралайды. Мақаланың мақсаты – Түркияның Орталық Азиядағы стратегиясын талдау және өзара тиімді ынтымақтастықты нығайту үшін ұсыныстар беру. Зерттеу нәтижелері Түркияның Орталық Азия мемлекеттерімен қарым-қатынасының ағымдағы жағдайы мен болашақ перспективаларын қарастыруға мүмкіндік береді. Негізінен мақалада Түркияның аймақтағы ықпалын нығайту жолында тап болған ірі әлемдік ойыншылар - Ресей мен Қытай тарапынан туындаған геосаяси қайшылықтар, аймақтағы ықпал аймағы үшін бәсекелестік талданып, Түркия мемлекетінің 1990 жылдары пайда болған ынта-жігеріне, аймақтық лидер болу мақсатына кедергі болған экономикалық және инфраструктуралық тапшылықтар да талқыланады. Сонымен қатар Орталық Азия аймағында ықпалын кеңейтуге жағдай жасап отырған түркі тілдес мемлекеттер арасындағы тамырын тарихқа терең бойлатқан мәдени, тілдік, әлеуметтік жақындастық және соңғы жағдайларға байланысты Еуропалық Одақтың Ресейдің энергетикалық ресурстарына тәуелділігін түпкілікті жою ниеті аясында Түркияның Еуропа энергетикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі әлеуетті рөлі мен мүмкіндіктері қарастырылған. Жалпы, мақала Түркияның Орталық Азия елдерімен қарым-қатынасының табиғатының күрделілігі және серіктестік пен ынтымақтастықтың әлеуетті мүмкіндіктері туралы түсінік береді.

Алғыс: Бұл зерттеуді Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім Министрлігі қаржыландырады (Грант № AP23483774 «Түркі интеграциясын тереңдету: Қазақстан үшін перспективалар, геосаяси тәуекелдер мен қауіптер»).

Түйін сөздер: Түркия, Орталық Азия, геосаяси мүдде, сыртқы саясат, бәсекелестік, кедергілер, мүмкіндіктер, ынтымақтастық.

Кіріспе

Түркияның Орталық Азия аймағымен ғасырлар бойы етене жалғасып келе жатқан тереңге тамыр жайған тарихи және мәдени байланыстары бар. Бұл байланыстар екі аймақтағы халықтардың ортақ Түркі мұрасынан бастау алады. Қазақстан, Өзбекстан, Түркіменстан, Қырғызстан сияқты елдерді қамтитын Орталық Азия даласы Түркі халқының ата-бабаларының отаны болып саналады.

Тарихқа бойлайтын болсақ, Түркілер негізінен Орталық Азияда пайда болып, әлемнің түкпір-түкпіріне, соның ішінде қазіргі Түркия болып саналатын Анadolыға тараған.

Орталық Азия мен Түркия байланыстарының мәдени аспектілеріне үңілсек, тілі, дәстүрі жағынан да ұқсастықтары бар. Орталық Азиядан келген Түркі тілдерінің ықпалындағы түрік тілі - осы мәдени байланыстың жарқын мысалы. Сонымен қатар,

Орталық Азияның дәстүрлі көшпелі әдет-ғұрыптары түрік мәдениетіне, әсіресе көшпелі Түркі халқы бар аймақтарға әсер етті.

Қазіргі таңда халықаралық қатынастар жүйесінде күштер тепе-теңдігінің ауытқуы, әрі әлемдегі болып жатқан өзгерістердің нәтижесінде әлемдік державалардың әлсіреуі, өзге орта мемлекеттердің саяси ықпал аймағы үшін тартысқа енетіні анық. Түркия елі дипломатиялық, экономикалық және мәдени бастамалар арқылы Орталық Азия елдерімен байланысын нығайтуға ұмтылуда. Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін Түркия Орталық Азия мемлекеттерінің тәуелсіздігін алғашқылардың бірі болып мойындап, олармен дипломатиялық қатынастар орнатты. 2009 жылы құрылған Түркі тілдес елдер Кеңесі (кейіннен 2021 жылы Түркі Мемлекеттері Ұйымы), оның ішінде Орталық Азия елдері арасындағы ынтымақтастықты дамытуға бағытталған.

Тұтастай алғанда, Түркия мен Орталық Азия арасындағы тарихи-мәдени байланыстар ортақ мұраға, өзара құрметке және әртүрлі салалардағы ынтымақтастыққа негізделген берік қарым-қатынастардың негізі болып есептеледі.

Халықаралық қатынастардағы экономикалық тартымдылық орталығы - американдық гегемонияның әлсіреуі, Қытайдың барған сайын күшті экономикалық және стратегиялық қарсылас деңгейіне көтерілуі және Ресейдің тұрақсыздандырушы әрекеттері аясында Анкара Азияға қарай бет бұрыс жасауда. Осы болжамды басшылыққа ала отырып және қырғи-қабақ соғыс аяқталғаннан кейінгі Түркияның көрші елдермен тарихи, мәдени және діни байланыстарды сыртқы саясаттағы артықшылық ретінде қарастыруға деген ұмтылысына сүйене отырып, Анкара 2019 жылдың тамызында «ынтымақтастық мүмкіндіктері мен әлеуетін пайдалану» мақсатында өзінің «жаңа Азия» бастамасын жариялады (www.policyscommons.net, 14.03.2024).

Соңғы жылдардағы Түркия мемлекетінің Орталық Азия аймағындағы талпыныстары әлемдік қауымдастықтың ерекше қызығушылығын тудыруда. Себебі Түркия Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін құрылған түркі тілдес республикалармен арадағы ортақ тарих пен тығыз тарихи байланыстарды негізге ала отырып, жан-жақты қарым-қатынастарды тереңдетуді жалғастыруда. Орталық Азия көптеген стратегиялық, тарихи, экономикалық және мәдени факторларға байланысты Түркияның сыртқы саясатында шешуші орынға ие. Еуропа, Азия және Таяу Шығыстың тоғысқан жерінде орналасқан Орталық Азия ежелден түрлі өркениеттер мен Түркия үшін маңызды аймақ арасындағы көпір болып саналған (www.cyberleninka.ru, 18.03.2024).

Бұл мақалада Түркияның Қазақстан, Өзбекстан, Түркіменстан, Қырғызстан және Тәжікстан елдерімен саяси, экономикалық және мәдени саладағы байланыстарын нығайтуда жолықтырған қиындықтары мен мүмкіндіктері қарастырылатын болады. Түркия өзінің Орталық Азиядағы ықпалын кеңейте отырып, оның қатысу траекториясын қалыптастыратын күрделі геосаяси ландшафтқа, тарихи мұраларға және аймақтық динамикаға тап болады. Түркияның Орталық Азиядағы талпыныстарының негізгі мәселелерін зерттей отырып, бұл мақала Түркияның осы стратегиялық маңызды аймақтағы мүмкіндіктері мен кедергілеріне жан-жақты талдау жасауға бағытталған.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Зерттеу жүргізу барысында Түркия мен Орталық Азия арасындағы қарым-қатынасқа қатысты ғылыми сараптамалық материалдар, жарияланымдар, баяндамалар мен есептер зерделенді. Әдебиеттерге шолу жасау әдісін қолдану арқылы отандық ғалымдар көбінесе фактілерді баяндаумен шектеліп, біржақты ұстанымды қолданатынына көз жеткіздік. Ал шетелдік ғалымдар геосаяси тәуекелдер мен қауіп-қатерлерді ескере отырып, ұстамды болжамдар жасайтынын байқадық. Зерттеу сонымен қатар халықаралық қатынастар мен сыртқы саяси мәселелерді талдауда қолданылатын сапалық және сандық әдістерді негізге ала

отырып, арадағы геосаяси қайшылықтар мен экономикалық қиындықтарды көрсетіп, мәдени, тарихи, әсіресе энергетикалық-логистикалық саладағы мүмкіндіктерді анықтауға жол ашады.

Талқылау

Саясаттануда және түркі халықтарының мәдениеті, экономикасы мен тарихын зерттеу саласында Түркияның Орталық Азия аймағындағы мүдделерін, интеграциясын тереңдету мүмкіндіктері мен қиындықтарын қарастыратын көптеген зерттеулер бар.

Армян авторы Нейли Миносянның (Minasyan, 2022) зерттеуі Түркия Президенті Р.Т. Ердоғанның саяси мәлімдемелері контекстінде түркі интеграциясын кеңейту перспективаларын қарастыруға бағытталған және 2021 жылы қол қойылған «Түркі әлемі 2040» тұжырымдамасын талдауға негізделген (www.turkicstates.org, 18.03.2024). Зерттеу түркі интеграциясының нақты үдеріс екенін және Түркия интеграциясының барлық салаларын, оның ішінде әскери және саяси әлеуетін нығайту мақсатын көздейтінін алға тартады, автор Орталық Азия елдері ынтымақтастықты тереңдетуге аса қызығушылық танытпайтынын, және бұл жерде нағыз аймақтық ойыншылар арасында бәсеке орын алғандығына тоқталып, бірақ қай ойыншылар екенін атап көрсетпейді.

Ланьчжоу университетінің зерттеушісі Чжан Юянь (Юйянь, 2023: 78–87) Түркияның Орталық Азия мемлекеттерімен интеграциясын қарастыра отырып, бұл тенденцияның аймақтағы танымалдылығын атап өтеді, бірақ автор дәлел ретінде оптимистік сценарийлерден аулақ болып, бірқатар факторларды анықтайды. Мысалы: интеграцияның үздіксіз географиялық базасының жоқтығы, альтернативті интеграциялық жобалардың болуы, Мәскеудің күшті ықпалы, ішкі ынталандырудың жоқтығы, Орталық Азиядағы түркі болмысына қайшы келетін мемлекет құру процесі, осы факторлардың барлығы автордың пікірінше түркі интеграциясын тереңдетуге елеулі кедергі болуы мүмкін.

Түрік ғалымы Эмре Эршен (Эршен, 2022: 111-125) Анкараның сыртқы саяси концепцияларын зерттей отырып, Түркияның Еуразиялық стратегиясының екі бағыты бар екенін, егер біріншісі түркі тілдес мемлекеттермен ынтымақтастықты нығайтуға бағытталса, екінші маңыздысы Батыс векторына балама ретінде Бейжің және Мәскеумен берік байланыс орнатуға бағытталғанын атап өтеді. Сонымен бірге, автор еуразияшылдықтың идеология ретінде Анкараның еуразиялық интеграция идеясына қатысты ресми стратегиясына әсері, ондағы прагматикалық саяси және экономикалық ойлар бірдей маңызды рөл атқаратынын атап өтеді. Автор мұндай пікірге Анкараның әртүрлі континенттік ұйымдардағы қызметін талдау нәтижесінде келеді.

Ресей түркологтарының бірі С.А.Притчин негізінен Туркияның посткеңестік Орталық Азиядағы саясатын үш кезеңге бөліп қарастырады (www.cyberleninka.ru, 10.03.2024):

1) 1991–2002 жылдар – «үміт арту дәуірі»: барлық салалардағы күш-жігерін біріктіру мақсатында интеграциялық алаңдар құру бойынша белсенді жұмыс;

2) 2002–2014 жылдар – «сатылық дәуір»: жүйелік интеграция және жергілікті саяси элитаға ықпал ету;

3) 2014 – қазіргі уақыт – «түркоцентристік интеграция дәуірі»: Анкара тартымдылық орталығына айналып, түркі ұғымын түрік ұғымымен алмастыруға, ықпал ресурстарын барынша пайдалануға күш салған кезең.

Қазақстандық авторлар С.Мұхамеджанова, И.Шахин және А.Шәріп (Мухамеджанова, 2023: 98–118) ТҮРКСОЙ қызметінің мәселелерін қарастыра отырып, 2009 жылдан бастап түркітілдес мемлекеттердің тығыз ынтымақтастығының екінші кезеңі басталатынын атап өтеді, мысалы ынтымақтастықты тереңдету және кеңейту, түрлі жобалар мен бастамаларды жүзеге асыру. Айта кету керек, авторлар өзара іс-қимылды мәдени саясат аясында қарастырады.

Отандық авторлар Т.Б.Сарсенбаева және М.Егамбердиев (Sarsenbayeva, 2023) түркі интеграциясының келешегі туралы оң пікір айтады және әскери-саяси саладағы қарым-қатынастарына баға береді. Зерттеу авторлары елдер арасындағы ынтымақтастықты осы бағытта талдап, Украина дағдарысын да ескереді және Түркі мемлекеттері ұйымы өзінің экономикалық және саяси әлеуетін нығайтуға әлеуеті бар екенін, сонымен бірге уақыт өте келе ол халықаралық қатынастар жүйесіндегі маңызды рөл атқаратынын алға тартады..

Жоғарыда атап өткендей, отандық саясаттануда бұл тақырыпты зерделеуге бағытталған жұмыстардың басым бөлігі – геосаяси тәуекелдер мен қауіп-қатерлерді есепке алмай, фактілерді баяндау, модельдеу негізінде саралайды; ал шетелдік авторлардың зерттеулерінен ұстамды және прагматикалық көзқарастарды байқауға болады.

Зерттеу нәтижелері

Түркияның Орталық Азия аймағында өз ықпалын күшейтуге бағытталған талпыныстары тарихи, геосаяси, экономикалық және мәдени факторларға байланысты бірнеше қиындықтар мен кедергілерге тап болады.

Геосаяси қайшылықтар: Орталық Азия Еуразия құрлығында стратегиялық маңызды рөл атқарады. Ресей, Қытай, Еуропалық Одақ, Үндістан, Иран және Түркияның әрқайсысының аймақта экономикалық, саяси, энергетикалық және қауіпсіздік мүдделері тоғысады. Орталық Азиядағы ықпалы басым әлемдік державалар – Ресей мен Қытай. Бейжіңнің қауіпсіздік пен дамуға салған инвестициялары, негізінен «Бір Белдеу, бір Жол» бастамасы арқылы Қытайды аймақтағы негізгі экономикалық держава ретінде көрсетті (Ермекбаев, 2022). Мәскеу аймақтың қауіпсіздігінің кепілі болып қала бермек, бірақ Қытайдың қауіпсіздік саласындағы ықпалының артуы өз кезегінде текетірекке әкелуі мүмкін, өйткені Бейжің Ресейдің дәстүрлі ықпал ету саласын бұзады. Орталық Азия тарихи Түрде Кеңес Одағының құрамында болды, нәтижесінде Ресей аймақта айтарлықтай ықпалын сақтап қалды (www.perspektivy.info, 11.03.2024). Түркияның өзін Орталық Азияда ойыншы ретінде көрсетуге тырысуын Мәскеу жиі күдікпен қарайды, бұл оның дәстүрлі ықпал ету саласына қол сұғушылық деп саналады. Орталық Азия елдері өздерінің әлдеқайда қуатты көршілерінің қол сұғушылықтарымен тепе-теңдікті сақтауға тырысады, Ал Түркия қазіргі үстем державаларға өміршең балама бола алады. Дегенмен, Түркия Ресей мен Қытайдың қауіпсіздік және даму саласындағы қауқарына сәйкес келе ала ма, жоқ па, ол белгісіз (www.thesoufancenter.org, 11.03.2024).

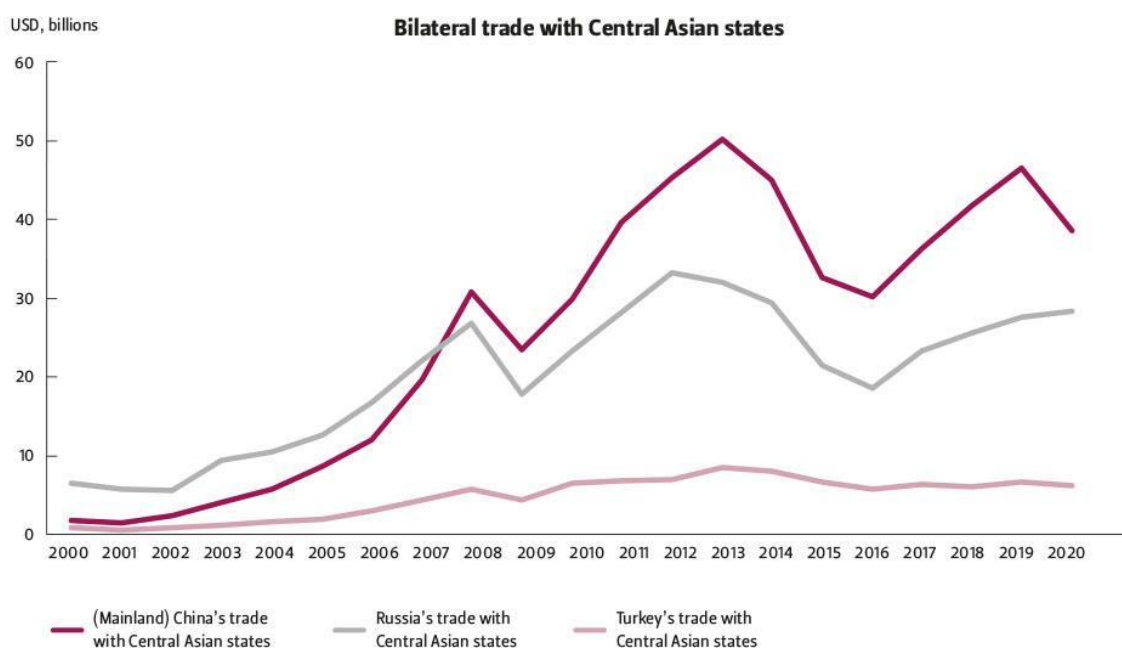
Экономикалық қиындықтар: Түркияның Орталық Азия елдерімен экономикалық байланыстарды нығайтуға деген ұмтылысына қарамастан, оның экономикалық мүмкіндіктері аймаққа қомақты инвестиция салған Қытай сияқты аймақтық державалармен бәсекелесу үшін жеткіліксіз болуы мүмкін. Тұрақты экономикалық ресурстардың жетіспеушілігі Түркияның Орталық Азия аймағында белсенді экономикалық іс-қимылдар жүргізуіне кедергі келтіреді.

Аймақтағы түрік экономикалық белсенділігіне тән ерекшелік - аз капиталды қажет ететін қызметтер сегментінде кеңінен таралуы, бұл визуалды тұрғыдан Түркияның аймақтағы ең маңызды инвестор имиджіне ие болуына мүмкіндік береді. Мысалы, қоғамдық тамақтану, ойын-сауық, құрылыс және т.б. салаларда белсенді қатысуынан байқалады, бірақ түрік компаниялары, кей жағдайларды қоспағанда, ірі, инфрақұрылымдық жобаларға инвестор бола алмайды, олардың кәсіпорындары, әдетте, ішкі жұмыспен қамтуға оң әсер етуі мүмкін жұмыс орындарын құрмайды. Осылайша, тәуелсіздік алған жылдардағы Қазақстанға құйылған инвестиция шамамен 4 миллиард долларды құрайды. Ал бұл Түркияның аймақтағы ең үлкен көрсеткіші. Бұл ретте Түркия, статистика бойынша, Тәжікстан мен Қырғызстанда соңғы жылдары Қытайдан кейінгі екінші инвестор. Жалпы Түркия мен Орта Азия елдері арасындағы сауданың үдемелі өсуі байқалады. Дегенмен, Республика аймақтық ойыншылар үшін негізгі сауда серіктесі бола алмады. 2022 жылы Анкараның ең үлкен тауар

айналымы Қазақстанмен – 6,3 млрд долларды құрады (www.deik.org.tr, 25.02.2024), бірақ бұл Ресейдің 26 млрд доллар деңгейімен (www.tukib.kz, 25.03.2024) және Қытайдың 41 млрд долларымен (www.anlatilaniinotesi.com.tr, 25.04.2024) салыстыруға келмейді.

2023 жылдың қорытындысы бойынша, Түркия мемлекеті (Қытайдан (13,7 млрд доллар), Ресейден (9,8 млрд доллар) және Қазақстаннан (4,4 млрд доллар) кейінгі) 3.1 млрд долларға сауда жасап, Өзбекстанның төртінші ірі сауда серіктесіне айналды. Ал Түрікменстан үшін Түркия маңызды, бірақ негізгі емес серіктестер қатарында.

Осылайша, өзінің экономикалық ықпалының деңгейі мен Орталық Азия елдерінің дамуы үшін маңыздылығы бойынша Түркия өзінің бәсекелестері - Ресей мен Қытайдан айтарлықтай ұтылады.

1-сурет. Қытайдың, Ресейдің және Түркияның Орта Азия елдерімен екіжақты сауда айналымы 2000-2020ж (АҚШ доллары, миллиард) (www.fia.fi 02.07.2024)

Орталық Азия елдері өздерінің даму үдерістерін үдету үшін қомақты қаржылық және техникалық қолдауды қажет етеді. Ал Түркия бұл үміттерді толықтай қанағаттандыра алмайды. Онымен қоймай, түрік бизнесінің аймақтық мемлекеттердің экономикасына белсенді кірігуі туралы талпыныстары көп ұзамай күтілген нәтижедегідей іске асырылмайтын болып шықты, себебі кей аймақтық мемлекеттің энергетикалық ресурстарын санамағанда, республикаларда бай экспорттық нарық, тіпті сауда ынтымақтастығының артуына әкелетін тауарлар жоқ. Нәтижесін көріп тұрғанымыздай, көп жағдайда өнімді Түркиядан бір жақты тасымалдау үдерісі ғана байқалуда. Сонымен қатар, әдетте бәсекеге қабілетті және қауіпсіз іскерлік ортаны қамтамасыз ететін қажетті институционалдық негіздердің жоқтығы, сондай-ақ басынан бұрынғы Кеңестік жүйеден мұраға қалған берік экономикалық байланыстар мен қатынастардың болуы түрік инвесторларының бизнес перспективаларына шектеулер ретінде қарастырылды (www.dergipark.org.tr, 11.07.2024).

Түркияның Орта Азиядағы талпыныстары әртүрлі салаларда бірқатар мүмкіндіктер ашады. Мұнда мүмкіндіктер бар бірнеше негізгі бағыттар келтірілген:

Мәдени және тілдік жақындық: Түркия Ортақ Түркі тамырына байланысты Орталық Азия елдерімен бай тарихы мен мәдени мұрасын бөліседі. Ортақ тарих, тіл, дін, дәстүр және өмір салты екіжақты және көпжақты қатынастарды ілгерілетудің әлеуетті бағыттарын ашты

(Dündar, 2019: 58-64.). Бұл жақындықты дипломатиялық қатынастарды нығайту, адамдар арасындағы байланыстарды нығайту және мәдени алмасуды жеңілдету үшін пайдалануға болады. Түріктердің жұмсақ күші, олардың тағамдары, музыкасы, әдебиеті мен өнерін қоса алғанда, Орталық Азиялықтармен жақсы үйлеседі, бұл тығыз байланыстарға берік негіз береді. Түркия мен Орталық Азияда сөйлейтін Түркі тілдерінің аймақтық вариациялары болғанымен, ортақ тілдік тамыры бар (www.jstor.org, 11.07.2024). Бұл лингвистикалық жақындық сауда, білім беру және мәдени алмасуды қоса алғанда, әртүрлі салалардағы қарым-қатынас пен ынтымақтастықты жеңілдетуі мүмкін. Тіл түрік бизнесінің Орталық Азия нарықтарына кірігуін және студенттердің Түркияда білім алуын жеңілдететін ынтымақтастықты кеңейту үшін көпір рөлін атқарады.

Алайда, Түркияның Орталық Азия стратегиясының негізін қалаған мәдени жақындыққа баса назар аударуы Орталық Азия элиталары мен халқы арасында құшақ жая қабылданбады, дегенмен Түркия мемлекеттік және қоғамдық дамудың қызықты үлгісі ретінде қабылданды. Түрік саясаткерлерінің Эгей теңізінен қытайлық Шыңжаңға дейін созылып жатқан үлкен түркі әлемін құру туралы талпыныстары өз отандарында қошеметпен бағаланса, бірақ Орталық Азияда Түркияның үлкен ағалық менталитеті Орталық Азия басшыларының Кеңес өкіметінен кейін егемендік алуға деген ұмтылысына қайшы келді.

Орталық Азияда пантюркистік идеология айтарлықтай қабылданбағанына қарамастан, Түркия аймақтың мәдени және білім беру саласында өзіндік мәртебеге ие. Ондаған жылдар бойы аймақта түрік телеарналары қол жетімді болды, ал түрік стипендиялық бағдарламалары мындаған Орталық Азиялықтарға Түркияда оқуға мүмкіндік берді. Сонымен қатар, Анкара білім беру экспортында сәттілікке қол жеткізді: жеке мектептер, әсіресе Гүлен қозғалысымен байланысты мектептер, ішкі немесе Түркия ішіндегі қысымға байланысты маргинализацияға тап болғанға дейін жоғары білім деңгейіне байланысты шынымен танымал болды. Сонымен қатар, Анкара Қазақстан, Қырғызстан және 2018 жылдан бастап Өзбекстан мүше болған Түркі Елдері Ұйымы қолдауымен ынтымақтастықты жүйелі түрде ілгерілетуде. 1995 жылдан бері өзінің оң бейтараптық Доктринасын ұстанған Түрікменстан бақылаушы болды, бірақ жақында белсенді қатысушы болды (www.cyberleninka.ru, 21.08.2024).

Энергетикалық ынтымақтастық. Түркия салыстырмалы түрде қарапайым ішкі энергетикалық ресурстарға ие болғанына қарамастан, оның тиімді географиялық орналасуы Түркияны жаһандық энергетикалық геосаясаттың орталық ойыншысына айналдырады. Ол энергияға бай Таяу Шығыс пен Каспий бассейні аймақтары мен энергиясына мұқтаж Еуропа арасында орналасқан. Жасыратыны жоқ, Түркия Еуропаның негізгі энергетикалық қажеттіліктерін қанағаттандыру аясында энергетикалық ресурстар, әсіресе табиғи газды жеткізуші маңызды транзиттік дәлізге айналды (www.cyberleninka.ru, 21.08.2024). Әлемдік аренада жақында болған саяси оқиғалар, атап айтқанда Ресейдің 2022 жылы Украинаға басып кіруі және Еуропалық Одақтың Ресейдің энергетикалық ресурстарына тәуелділігін түпкілікті жою ниеті Түркияның Еуропаның энергетикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі әлеуетті шешуші рөлін атап өтті. Еуропалық Одақтың энергиямен жабдықтаудың әртүрлі балама нұсқаларын іздестіріп, қазба отындарына тәуелділікті азайтуға бағытталған талпыныстарына қарамастан, Түркия өзінің ерекше географиялық орналасуына байланысты Еуропадағы энергетикалық қауіпсіздіктің маңызды факторы болып қала бермек.

Түркия ішкі энергетикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және одан да кеңірек геосаяси мақсаттарға жету үшін өзінің Орталық Азия аймағындағы геосаяси мүмкіндіктерін стратегиялық пайдалануды белсенді түрде жүзеге асыра алады. Бұл стратегияның негізгі бағыты – Түркияны негізгі аймақтық энергетикалық хаб ретінде қалыптастыру, ол мемлекет мұқтаж энергетикалық ресурстар үшін маңызды географиялық дәліз ретінде ғана емес, сонымен қатар халықаралық сатып алушылар мен сатушылар арасындағы энергия ресурстарымен алмасу аясындағы белсенді сауда орталығы ретінде әрекет жасауды көздейді.

2-сурет. Орта дәліз (www.fiaa.fi, 02.07.2024)

Орталық Азия - Еуроатлантикалық аймақтың қауіпсіздігі мен тұрақтылығы үшін стратегиялық аймақ. Оның энергетикалық ресурстары жаһандық энергетикалық қауіпсіздік үшін өте маңызды және ол газ бен мұнай құбырларының, сондай-ақ сауда дәліздерінің негізгі торабы (www.mfa.gov.tr, 21.08.2024). Түркия энергетикалық жобалардағы серіктестіктерден, соның ішінде құбырларды игеру мен барлау жұмыстарынан пайда көре алады. Сонымен қатар, күн және жел энергетикасы сияқты жаңартылатын энергия көздері жобалары ынтымақтастық мүмкіндіктерін ұсынады.

Қазірдің өзінде Баку – Джейхан құбырын белсенді пайдалануға болады және бұл түрікмен мен қазақстандық мұнайды көбірек тасымалдау тұрғысынан маңызды. Баку-Тбилиси-Джейхан (БТД) мұнай құбырының негізгі көзі болып табылатын Өзіри-Чираг-Гүнешли кен орнында өндірістің төмендеуіне байланысты БТД толық қуатта жұмыс істей алмайды. Осылайша, қазақ және түрікмен мұнайын осы құбыр арқылы жеткізудің арқасында ол тәулігіне 1 миллион 2502 мың баррель айдай алады және бұл жағдай мұнай бағасының тепе-теңдігі тұрғысынан әлемдік нарықтарды жеңілдетуі мүмкін (www.ankasam.org, 21.08.2024).

Қорытынды

Қорытындылайтын болсақ, Түркия Орталық Азиямен өзара қарым-қатынасында көптеген кедергідер мен мүмкіндіктерге тап болады. Мысалы, оған тарихи бәсекелестік, инфрақұрылымдық және экономикалық тапшылық, саяси тұрақсыздық және мәдени айырмашылықтар жатады. Алайда, бұл мәселелер Түркияға экономикалық байланыстарды нығайтуға, мәдени алмасуларды ынталандыруға және аймақпен дипломатиялық қатынастарды нығайтуға мүмкіндік береді.

Түркияның Орталық Азиядағы белсенді әрекеттері оның аймақтағы ықпалын күшейту үшін өте маңызды. Инфрақұрылымдық жобаларға инвестиция салу, сауда келісімдерін жеңілдету және білім беру мен мәдени алмасуды ілгерілету арқылы Түркия өзінің «жұмсақ күшін» нығайта алады және өзін аймақтағы негізгі ойыншы ретінде көрсете алады. Сонымен қатар, Түркияның Орталық Азияның түркітілдес елдерімен тарихи және мәдени байланыстары күшті одақтар мен серіктестіктер құру үшін пайдалануға болатын бірегей артықшылық береді.

Түріктердің аймаққа деген көзқарасындағы белгілі бір серпіліске әлемдегі шиеленіске толы геосаяси жағдай ықпал етуде. Украина дағдарысы және Ресей Федерациясы мен Батыс арасындағы қарама-қайшылықтың күшеюі жағдайында Орталық Азия мен Оңтүстік Кавказ елдері үшін Түркияның саяси саладағы балама, салыстырмалы түрде бейтарап серіктес ретіндегі тартымдылығы, сондай-ақ балама көлік және энергетика секторларына арналған бағыт бірнеше есе артады.

Болашаққа көз жүгіртсек, Түркияның Орталық Азиядағы әрекеттерінің болашағы логистикалық тұрғыдан перспективалы болып көрінеді деп айтуға болады. Түркия инфрақұрылымды дамытуға, сауда қатынастарын кеңейтуге және дипломатиялық байланыстарды тереңдетуге инвестиция салуды жалғастыруда, бұл аймақтағы ықпалын күшейтуі мүмкін. Сонымен қатар, стратегиялық орналасуы мен бай табиғи ресурстарына байланысты Орталық Азияға жаһандық қызығушылықтың артуын ескерсек, Түркияның қатысуы айтарлықтай экономикалық және геосаяси пайда әкелуі мүмкін.

Шын мәнінде, Түркияның Орталық Азиядағы белсенді әрекеттері тек өз мүддесін ілгерілету үшін ғана емес, сонымен қатар аймақтық тұрақтылық пен өркендеуді нығайту үшін де өте маңызды. Қиындықтарды жеңіп, мүмкіндіктерді пайдалана отырып, аймақтағы талпыныстарын жалғастыра отырып, Түркия Орталық Азияның болашағын қалыптастыруда және негізгі аймақтық ойыншы ретіндегі позициясын нығайтуда шешуші рөл атқаруға барлық мүмкіндіктерге ие.

Әдебиеттер:

Cassidy-Deketelaere D. CEPS Explainer - Turkey's Eurasian Ambitions at a time of Geopolitical Uncertainty // [Электронды ресурс] URL: <https://policycommons.net/artifacts/3177348/ceps-explainer/3975867//> (Қаралған күні: 14.03.2024).

Cenk Pala. Central Asia in European Energy Security // [Электронды ресурс] URL: <https://www.ankasam.org/central-asia-in-european-energy-security/?lang=en> (Қаралған күні: 21.08.2024).

Central Asia's Place in Turkey's Foreign Policy // [Электронды ресурс] URL: <http://www.jstor.org/stable/10.13169/polipers.15.1.0113> (Қаралған күні: 11.07.2024).

Çin lideri Şi'den Kazakistan'ın BRICS'e üyeliğine destek. // [Электронды ресурс] URL: <https://anlatilaninotesi.com.tr/20240703/cin-lideri-siden-kazakistanin-bricse-uyeligine-destek-1085479497.html> (Қаралған күні: 25.04.2024).

Dündar A.M. From Cultural Diversity to Cultural Affinity: Turkey As A Mediator Between East and West // Doğu Asya Araştırmaları Dergisi. – 2019. – №1(2). – С. 58-64.

IntelBrief: The Geopolitical Implications of Turkey's Relationship with Central Asia // [Электронды ресурс] URL: <https://thesoufancenter.org/intelbrief-2021-march-25/> (Қаралған күні: 11.03.2024).

Kazakistan Bilgi Notu // [Электронды ресурс] URL: <https://www.deik.org.tr/uploads/kazakistan-bilgi-notu-nisan-23.pdf> (қаралған күні: 25.02.2024).

Kazakistan'ın Rusya ile olan ticaret cirosu bu yıl 26 milyar doları buldu // [Электронды ресурс] URL: <https://tukib.kz/haber/kazakistanin-rusya-ile-olan-ticaret-cirosu-bu-yil-26-milyar-dolari-buldu>. (Қаралған күні: 25.03.2024).

Minasyan Nelli. Turkish Initiatives In The Direction Of Turkic Integration: Prerequisites And Tendencies. Eurasia, Contemporary // [Электронды ресурс] URL: <https://doi.org/10.52837/2579-2970-2022.11.2-22>. (Қаралған күні: 18.05.2024).

Sarsenbayeva T.B., Egamberdiyev M. Integration of the Turkic world in the sphere of culture: trends and features // Вестник КазНПУ. Серия Исторические и социально-политические науки. 2023. №2(77).

Toni Alaranta, Kristiina Silvan. Turkey in Central Asia: Possibilities and limits of a greater role // [Электронды ресурс] URL: https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2022/01/bp328_toni-alaranta-kristiina-silvan_turkey-in-central-asia.pdf (Қаралған күні: 21.08.2024).

Turkey in Central Asia: Possibilities and limits of a greater role // [Электронды ресурс] URL: <https://www.fiia.fi/julkaisu/turkey-in-central-asia?read> (қаралған күні: 2.07.2024).

Turkey in Central Asia: Possibilities and limits of a greater role. // [Электронды ресурс] URL: <https://www.fiia.fi/julkaisu/turkey-in-central-asia?read> (Қаралған күні: 2.07.2024).

Turkic World Vision – 2040 // [Электронды ресурс] URL: <https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/turkic-world-vision-2040-2396-97.pdf> (Қаралған күні: 18.03.2024).

Turkish Foreign Policy Towards Central Asia: An Unfolding of Regionalism and Soft Power // [Электронды ресурс] URL: <https://dergipark.org.tr/en/pub/allazimuth/issue/78005/1310530> (Қаралған күні: 11.07.2024).

Türkiye's Relations With Central Asian Republics // [Электронды ресурс] URL: https://www.mfa.gov.tr/turkiye_s-relations-with-central-asian-republics.en.mfa/ (Қаралған күні: 21.08.2024).

Аватков В. Перекресток геополитических интересов России и Турции - Кавказ и Центральная Азия // [Электронды ресурс] URL: https://www.perspektivy.info/oikumena/azia/perekrestok_geopoliticheskikh_interesov_rossii_i_turcii--kavkaz_i_centralnaja_azija_2009-05-21.htm (Қаралған күні: 11.03.2024).

Джакупов Т. Центральная Азия во внешнеполитической концепции Турции // [Электронды ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tsentralnaya-aziya-vo-vneshnepoliticheskoy-kontseptsii-turtsii> (Қаралған күні: 18.03.2024).

Ермекбаев А.А., Ни Мэн. Исследование развития логистической отрасли Казахстана в рамках проекта «Один пояс, один путь» // *Известия. Серия Международные отношения и Регионоведение*. 2022. №1(47).

Мухамеджанова С., Шахин И., Шарип А. ТЮРКСОЙ и ее роль в культурной интеграции тюркских стран // *Turkic Studies Journal*. 2023. №1(5). С. 98–118.

Притчин С.А. Турецкая стратегия в отношении Центральной Азии на современном этапе: сильные стороны и ограничители. // [Электронды ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/turetskaya-strategiya-v-otnoshenii-tsentralnoy-azii-na-sovremennom-etape-silnye-storony-i-ogranichiteli/viewer> (Қаралған күні: 10.03.2024).

Прохоренко И.Л. Новая стратегия Европейского союза в Центральной Азии: возможности и пределы «мягкой силы» // [Электронды ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/novaya-strategiya-evropeyskogo-soyuza-v-tsentralnoy-azii-vozmozhnosti-i-predely-myagkoy-sily/viewer> (Қаралған күні: 21.08.2024).

Эршен Э. Турция и евразийская интеграция: идеология или прагматизм? // *Евразийская идеология и евразийская интеграция*. 2022. №1(22). С. 111-125.

Юйянь Ч. Организация Тюркских Государств (ОТГ): происхождение, мотивы, особенности и влияние // *Вестник Пермского университета. Политология*. – 2023. №1(17). С. 78–87.

References:

Avatkov V. Perekrestok geopoliticheskikh interesov Rossii i Turcii - Kavkaz i Central'naja Azija // [Elektrondy resurs] URL: https://www.perspektivy.info/oikumena/azia/perekrestok_geopoliticheskikh_interesov_rossii_i_turcii--kavkaz_i_centralnaja_azija_2009-05-21.htm [The crossroads of geopolitical interests of Russia and Turkey - the Caucasus and Central Asia] (Karalghan kuni: 11.03.2024). (in Rus.)

Cassidy-Deketelaere D. CEPS Explainer - Turkey's Eurasian Ambitions at a time of Geopolitical Uncertainty // [Elektronduy resurs] URL: <https://policycommons.net/artifacts/3177348/ceps-explainer/3975867/> (Karalğan kuni: 14.03.2024).

Cenk Pala. Central Asia in European Energy Security // [Elektronduy resurs] URL: <https://www.ankasam.org/central-asia-in-european-energy-security/?lang=en> (Karalğan kuni: 21.08.2024).

Central Asia's Place in Turkey's Foreign Policy // [Elektronduy resurs] URL: <http://www.jstor.org/stable/10.13169/polipers.15.1.0113> (Karalğan kuni: 11.07.2024).

Çin lideri Şi'den Kazakistan'ın BRICS'e üyeliğine destek [Chinese leader Shi supports Kazakhstan's membership in BRICS] // [Elektronduy resurs] URL: <https://anlatilaninotesi.com.tr/20240703/cin-lideri-siden-kazakistanin-bricse-uyeligine-destek-1085479497.html> (Qaralğan kuni: 25.04.2024). (in Tur.)

Dündar A.M. (2019). From Cultural Diversity to Cultural Affinity: Turkey As A Mediator Between East and West // Doğu Asya Araştırmaları Dergisi. №1(2). P. 58-64.

Dzhakupov T. Central'naja Azija vo vneshnepoliticheskoj koncepcii Turcii [Central Asia in the Foreign Policy Concept of Turkey] // [Elektronduy resurs] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tsentralnaya-aziya-vo-vneshnepoliticheskoj-kontseptsii-turtsii> (Karalğan kuni: 18.03.2024). (in Rus.)

Ermekbaev A.A., Ni Mjen. (2022). Issledovanie razvitija logisticheskoy otrasli Kazahstana v ramkah proekta «Odin pojas, odin put'» [Study of the Development of the Logistics Industry in Kazakhstan within the Framework of the Project «One Belt, One Road»] // Izvestija. Serija Mezhdunarodnye otnoshenija i Regionovedenie. №1(47). (in Rus.)

IntelBrief: The Geopolitical Implications of Turkey's Relationship with Central Asia // [Elektronduy resurs] URL: <https://thesoufancenter.org/intelbrief-2021-march-25/> (Karalğan kuni: 11.03.2024).

Jerşhen Je. (2022). Turcija i evrazijskaja integracija: ideologija ili pragmatizm? [Turkey and the Eurasian Integration: Ideology or Pragmatism?] // Evrazijskaja ideologija i evrazijskaja integracija. № 1 (22). P. 111–125. (in Rus.)

Jujjan' Ch. (2022). Organizacija Tjurkskih Gosudarstv (OTG): proishozhdenie, motivy, osobennosti i vlijanie [Organization of Turkic States: Origin, Motives, Particularities and Influence] // Vestnik Permskogo universiteta. Politologija. № 1 (17). P. 78–87. (in Rus.)

Kazakistan Bilgi Notu [Kazakhstan Information Note] // [Elektronduy resurs] URL: <https://www.deik.org.tr/uploads/kazakistan-bilgi-notu-nisan-23>. (Karalğan kuni: 25.02.2024). (in Tur.)

Kazakistan'ın Rusya ile olan ticaret cirosu bu yıl 26 milyar doları buldu [Kazakhstan's trade turnover with Russia reached \$ 26 billion this year] // [Elektronduy resurs] URL: <https://tukib.kz/haber/kazakistanin-rusya-ile-olan-ticaret-cirosu-bu-yil-26-milyar-dolari-buldu> (Karalğan kuni: 25.03.2024). (in Tur.)

Minasyan Nelli. Turkish Initiatives In The Direction Of Turkic Integration: Prerequisites And Tendencies. Eurasia, Contemporary // [Elektronduy resurs] URL: <https://doi.org/10.52837/2579-2970-2022.11.2-22> (Karalğan kuni: 18.05.2024).

Muhamedzhanova S., Şahin I., Şarip A. (2023). TJuRKSOJ i ee rol' v kul'turnoj integracii tjurkskih stran [TURKEY and its role in the cultural integration of the Turkic countries] // Turkic Studies Journal. № 1 (5). P. 98–118. (in Rus.)

Pritchın S.A. Tureckaja strategija v otnoshenii Central'noj Azii na sovremennom jetape: sil'nye storony i ogranichiteli [Turkish strategy towards Central Asia at the present stage: strengths and constraints] // [Elektronduy resurs] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/turetskaya-strategiya->

v-otnoshenii-tsentralnoy-azii-na-sovremennom-etape-silnye-storony-i-ogranichiteli/viewer (Karalğan kuni: 10.03.2024). (in Rus.)

Prohorenko I.L. Novaja strategija Evropejskogo sojuza v Central'noj Azii: vozmozhnosti i predely «mjagkoj sily» [The New Strategy of the European Union in Central Asia: the Possibilities and Limits of «Soft Power»] // [Elektrondy resurs] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/novaya-strategiya-evropeyskogo-soyuza-v-tsentralnoy-azii-vozmozhnosti-i-predely-myagkoj-sily/viewer> (Karalğan kuni: 21.08.2024). (in Rus.)

Sarsenbayeva T.B., Egamberdiyev M. (2023). Integration of the Turkic world in the sphere of culture: trends and features // Vestnik KazNPU. Serija Istoricheskie i social'no-politicheskie nauki. №2 (77).

Toni Alaranta, Kristiina Silvan. Turkey in Central Asia: Possibilities and limits of a greater role // [Elektrondy resurs] URL: https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2022/01/bp328_toni-alaranta-kristiina-silvan_turkey-in-central-asia.pdf (Karalğan kuni: 21.08.2024).

Turkey in Central Asia: Possibilities and limits of a greater role // [Elektrondy resurs] URL: <https://www.fiia.fi/julkaisu/turkey-in-central-asia?read> (Karalğan kuni: 2.07.2024).

Turkey in Central Asia: Possibilities and limits of a greater role. // [Elektrondy resurs] URL: <https://www.fiia.fi/julkaisu/turkey-in-central-asia?read> (Karalğan kuni: 2.07.2024).

Turkic World Vision – 2040 // [Elektrondy resurs] URL: <https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/turkic-world-vision-2040-2396-97.pdf> (Karalğan kuni: 18.03.2024).

Turkish Foreign Policy Towards Central Asia: An Unfolding of Regionalism and Soft Power // [Elektrondy resurs] URL: <https://dergipark.org.tr/en/pub/allazimuth/issue/78005/1310530> (Qaralğan kuni: 11.07.2024).

Türkiye's Relations With Central Asian Republics // [Elektrondy resurs] URL: https://www.mfa.gov.tr/turkiye_s-relations-with-central-asian-republics.en.mfa/ (Karalğan kuni: 21.08.2024).

¹Ермекбаев А.А. ²Екибасова Ж.М. ³Ілияс Н.Қ.

^{1,3}Казахский национальный университет им. Аль-Фараби, Алматы, Казахстан

²Институт востоковедения им. Р.Б. Сулейменова, Алматы, Казахстан

E-mail: ¹adilbeke@gmail.com, ²zhadyrayekibassova@gmail.com, ³nuratkz01@gmail.com

УСИЛИЯ ТУРЦИИ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ: ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ

Аннотация. Статья выявляет актуальные вызовы и потенциальные возможности взаимного сотрудничества с изучением влияния Турции на регион Центральной Азии. Авторы выделяют исторические, политические и экономические факторы, которые составляют основу интересов Турции в Центральноазиатском регионе. Цель статьи – проанализировать стратегию Турции в Центральной Азии и дать рекомендации по укреплению взаимовыгодного сотрудничества. Результаты исследования позволяют рассмотреть текущее состояние и будущие перспективы отношений Турции с государствами Центральной Азии. В основном в статье обсуждаются геополитические противоречия, вызванные Россией и Китаем, крупнейшими мировыми игроками, столкнувшимися на пути укрепления влияния Турции в регионе, конкуренция за зону влияния в регионе и экономические и инфраструктурные дефициты, которые препятствовали первому энтузиазму турецкого государства стать региональным лидером. В то же время в Центрально-Азиатском регионе предусматривается культурная, языковая, социальная близость, глубоко укоренившаяся в истории и стремление Европейского Союза окончательно ликвидировать зависимость России от энергетических ресурсов в связи с недавними обстоятельствами,

создающими условия для расширения ее влияния, потенциальная роль Турции в обеспечении энергетической безопасности Европы, возможности энергетического сотрудничества в обеспечении энергетической безопасности в Европе благодаря своему уникальному географическому положению. В целом, статья дает представление о сложности характера отношений Турции с Центральной Азией и потенциальных возможностях партнерства и сотрудничества в будущем.

Благодарность: Это исследование финансируется Министерством науки и высшего образования Республики Казахстан (Грант №AP23483774 «Углубление тюркской интеграции: перспективы, геополитические риски и угрозы для Казахстана»)

Ключевые слова: Турция, Центральная Азия, геополитические интересы, внешняя политика, конкуренция, вызовы, возможности, сотрудничество.

¹Yermekbayev A.A. ²Yekibassova Zh.M. ³Iiyas N.K.

^{1,3}Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

²Suleimenov Institute of Oriental Studies, Almaty, Kazakhstan

E-mail: ¹adilbekea@gmail.com, ²zhadyrayekibassova@gmail.com, ³nuratgz01@gmail.com

TURKEY'S CENTRAL ASIAN ENDEAVORS: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Abstract. The article identifies current challenges and potential opportunities for mutual cooperation with the study of Turkey's influence on the Central Asian region. The authors identify historical, political and economic factors that form the basis of Turkey's interests in the Central Asian region. The purpose of the article is to analyze Turkey's strategy in Central Asia and make recommendations on strengthening mutually beneficial cooperation. The results of the study allow us to consider the current state and future prospects of Turkey's relations with the Central Asian states. The article mainly discusses the geopolitical contradictions caused by Russia and China, the largest global players who faced off on the way to strengthen Turkey's power in the region, competition for a zone of influence in the region and economic and infrastructural deficits that hindered the first enthusiasm of the Turkish state to become a regional leader. At the same time, the Central Asian region provides for cultural, linguistic, and social proximity, deeply rooted in history and the desire of the European Union to finally eliminate Russia's dependence on energy resources due to recent circumstances that create conditions for expanding its influence, Turkey's potential role in ensuring Europe's energy security, and the possibility of energy cooperation in ensuring energy security in Europe due to its unique geographical location. In general, the article gives an idea of the complexity of the nature of Turkey's relations with Central Asia and the potential opportunities for partnership and cooperation in the future.

Acknowledgement: This research is funded by the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan (Grant No. AP23483774 «Deepening Turkic integration: prospects, geopolitical risks and threats for Kazakhstan»).

Keywords: Turkey, Central Asia, geopolitical interests, foreign policy, competition, challenges, opportunities, cooperation.

Авторлар туралы мәлімет:

Ермекбаев Адилбек Алпысбаевич, PhD, қауымдастырылған профессор, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан.

Екибасова Жадыра Маратовна, PhD докторант, Р.Б.Сүлейменов атындағы Шығыстану институты, Алматы, Қазақстан.

Ілияс Нұрат Құлымбетұлы, PhD (нострификациясыз), аға оқытушы, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан.

Сведения об авторах:

Ермекбаев Адилбек Алпысбаевич, доктор PhD, и.о. доцента, Казахский национальный университет им. Аль-Фараби, Алматы, Казахстан.

Екибасова Жадыра Маратовна, докторант PhD, Институт востоковедения им. Р.Б. Сулейменова, Алматы, Казахстан.

Ілияс Нұрат Құлымбетұлы, доктор PhD (без нострификации), старший преподаватель, Казахский национальный университет им. Аль-Фараби, Алматы, Казахстан.

Information about the author:

Yermekbaev Adilbek, Phd, Associate Professor, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.

Yekibassova Zhadyra, doctoral student of R.B. Suleymenov Institute of Oriental Studies, Almaty, Kazakhstan.

Iliyas Nurat, Phd (without nostrification), senior lecturer, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.